

MALEČKIN KARLEK

ODLOMEK IZ ROMANA — IVAN POTRČ

O b žetvi je Malečka pogrnila na vratniku kraj zrele pšenice predpasnik in položila nanj Karleka.

„Fanika, varuj otroka! Kolikor boš zmogla, pobiraj za nami nažeto snopje in ga odnašaj na spodnji ogon. Nikar se tako kislo ne drži, ne bo te konec, če se malo pretegneš!“

Na njivi sta želi teta Pavla in Pepka, kočarska delavka. Malečka se je postavila k odžeti pšenici in nabrusila srp:

„Kajne, tetica Pavla, naša Fanika že sme prijeti včasi za kako delo?“

Zanjici sta se zravnali. Pepka je glasno pozdravila gospodinjo, tetica pa je skušala z dobrimi besedami pridobiti otroka k delu.

„O, nič ne skrbi, Malečka! Videla boš, da ti bo Fanika vse naredila; saj je Fanika pridna.“ — Šolarica je pogledala v tla. Ni bila vajena, da bi jo kdo hvalil.

Karlek je veselo mahal z ročicami mlademu solncu nasproti; počasi se je dvigalo izza meniških goric. — Otroka sta se zasmejala.

„Kaj bi rad, Karlek? Bi rad solnčeka?“

„Solnčeka, solnčeka . . .“, je pel razigrano otrok. Mežikal je, ker ga je ščemela močna jutrnja svetloba. Tisoč solnc je videl razsejanih po travniku pred sabo.

Pavla je žela in pravila Malečki:

„Otroci so pač otroci; potrpeti moraš z njimi. Misliš, da je z mojimi kaj drugače. Sicer so že vsi večji, ali križi so enaki. Starejši otroci, večja briga, pravijo ljudje in se ne motijo. Kaj ve otrok, da moramo trdo prijeto za delo, če hočemo živeti? Dobro vem, kako je, nikar mi ne pravi: govoriš jim in govoriš, da bi si jezik zbrusila, jeziš se nanje in sama nase, nazadnje ti pa ostane vsa opravka, ne kaže drugega, da požreš jezo in se sama spraviš na delo.“

Zenska je končala, zavezala snop, se zravnala in globoko vzdihnila, kakor bi hotela z vzdihom povedati, da se ne dá pri tem bednem življenju bog ve kaj pomagati, in da je sama že obupala.

„Jaz pa rečem, da se mora otrok že od mladega vaditi in vedeti prijeto za vsako delo, ki ga le zmore.“

„Z jezo ne prideš daleč; rajši obljubi otroku, da mu v nedeljo kupiš kolač.“ Znova je vzdihnila: „Nihče ne ve, koliko moramo ženske prestati z otroki. Živina bi že davno pocrkala, če bi se ji godilo tako slabo kakor nam. Ko rodiš, se komaj odtrgaš od dela, potem moraš prenašati moževe jezne poglede, ker si mu znova rodila in

te zunaj že čaka delo. Podnevi garaš na polju, deco pa zapiraš v hišo, da te ne nadleguje pri delu. Zvečer prideš zdelana in zmučena domov; tam te čaka mož in z blatom pomazani otroci, čakajo te krave v hlevu in svinje v svinjaku. Vsi bi radi jedli: mož gleda za tabo, da ne bi kje postala, otrok veka v zibelki, živina se dere in te kliče. Greš, jih vse nakrmiš, podpušiš tele h kravi, ji nastelješ, mimogrede kaneš nekaj kapelj vina dojenčku v usteca, namočiš mu kruha v jabolčnici, da bi ga cuzal in se ne bi drl. Mleka ni, vse gre na trg, ker ni denarja od nikoder. V naglici skuhaš koruzno kašo, da te mož in otroci postrani gledajo, ko jim jo postaviš na mizo; ti si se pa zanjo še bala, ko si jo vsipala v lonec. Pri tem ti je sami težko: rada bi, o koliko rajši bi jim potavila na mizo mesa, da bi planili po njem in bi se ti srce smejalo od veselja. Ali mesa nimaš, niti o praznikih ga ni. Res, da je zrasla krma, da so rodile njive, da so povrgle svinje, da se je otelila krava, ali to je vse šlo za plačila, za davke, za tiste, ki ne delajo in samo dobro žive. Pri mizi se ti spre deca še za kašo. Zdelana, da nisi za nobeno rabo, jih miriš, vpiješ nad njimi, tepeš, slačiš in spravljaš spat. Zadnja se razpraviš, ali še potem te čaka otrok v zibeli, da ga nadojiš, in mož v postelji. Še v spanju te ne zapusti skrb; preganjajo te sanje, da zjutraj vsa neumna premišljuješ, če ne pomenijo nove nesreče, ker ne veš nikoli, kaj te še čaka. Dobrega nisi nikoli nič okusila.“

Malečka je poslušala in se še globlje pripognila. Zarila se je med ostrim sekanjem srpa v njivo za žanjicama. Hiteti je morala, sicer ne bodo danes gotove, denarja pa ni pri hiši, da bi imela še jutri Pepko pri delu. Pavli navadno ni plačala, ker je bila domača, njena sestra. Sama se je zjutraj zakesnila z opravljanjem doma, da je zaostala v redi.

Med žetjem so se ženske pogosto zravnavale, ker jih je od dela bodlo v križu.

Malečkin zaskrbljeni pogled je od časa do časa obstal na koči. Čepela je na zgornji strani grunta, skoro ob meji, da je nizka slamnata streha metala v večerkah podolgasto senco na Klinarjev travnik. Suhe, pretegnjene slive pred kočjo, stare jablane, tu in tam kaka mlada hruška so branile hram v poletnih dneh najhujše vročine. Pod drevjem je Malečkin mož, stari Zepa, pasel krave in vpil nad živino, če je katera iztegnila jezik za zelenim sadjem.

Na Klinarjevi njivi, ki je mejila zgoraj na Malečkino, so tudi želi. Bili so bogati in so najeli devet žensk. Klinar jim je najbrž že na tešče, na prazne želodce dal žganja, ker se jim jezik ni smilil pri delu. Glasen smeh je dražil tihe Malečkine žanjice.

Ostala zemlja, travniki in njive, je ležala vsa pod kočjo, nagnjena do Jurševega drevja kakor Karlek na predpasniku pred Faniko.

Za ogradam je tekel iz dolge rjaste cevi curek vode, ki ni nikoli usahnil, niti ob najtoplejših poletnih dneh. Od vsepovsod so tedaj prihajali na Malečkino zemljo po vodo, in ženske so se kaj hitro sprle, če je poskušala katera več odnesti kakor druge in je predolgo držala posodo pod curkom. Studenec je noč in dan curljal, polnil je mlako pod sabo, kjer si je živina ugašala žejo, in tekel naprej po plitvem jarku, obraslim z grmovjem, ki je ločilo Malekov travnik od graščinskega. Redki ostareli hrasti so šumeli nad potokom in v ravni črti, kakor so stali, motili ravnino, ki se je širila spodaj na obeh straneh Grajene vse tja do mesta, kjer jo je zapiral grad na hribu.

Za tem grmovjem so zagledale ženske graščinskega logarja s psom in puško. Stikal je ob potoku in se nato obrnil med njive; pes jih je križal pred njim.

„Taka gospôda hodi, kjer se ji zazdi. Da dela škodo po travi in njivah, na to niti ne pomisli.“

Logar je lovil po Malečkinem, vendar gospodinji ni bilo prav, da govori Pepka, ki je navadna kočarska težakinja, slabo o graščinskih.

„Če bi bili vsi sosede takšni, kakor so graščinski, bi se dalo živeti. Domač človek ti pa tu pod oglom napravi vedno kaj navzkriž, da se potem izcimijo prepiri. Meni se graščinski niso zamerili, sama sem že nekajkrat govorila s starim gospodom.“ Obrnila se je proti Pavli, da je Pepka ne bi slišala: „Kaj ne vidi, koliko zemlje imajo tam v najem, da jih graščina živi, da jim daje zemljo in delo.“

Pavla ji dolgo ni odgovorila.

„Čudna si, Kata! Graščinske hvališ! Moj Bog, ti vendar lahko lepo živijo, saj imajo vsega dovolj in jim ni treba gledati za kosom črnega kruha kakor našim ljudem. Včasih si bila drugačna, ko si nam pomagala doma stradati. Glej, da se ne preobješ, ko si prišla na grunt. Pri nas doma bi si vsaka vse prste oblizala, če bi zadela na takšnega deda.“

„Ah, kaj veš ti . . .“

Logar je zavil ob njivah, ki so zapirale Malekov grunt od Klinarjeve kmetije. — „Bog daj, žanjice!“ — „Bog daj!“

„Kaj ste že podrezale kakšnega zajca?“

„Nič še, nič!“

„Tu nekje gnezdiyo fazanke. Če boste našle jajca, jih prinesite v graščino. Gospod grof vam jih bodo drago plačali.“

Logarjev pes je tekal po razgonih. Fanika je vlekla dva težka snopa čez ogone; spustila ju je na tla in se boječe izognila psu.

Tedaj je Karlek zagledal, da skače proti njemu velik pes. Skobacal se je s predpasnika, zakričal in zbežal z račjo hojo proti žanjicam. Ostro strnišče ga je pikalo v mlade bose noge.

Logar se je široko smejal in miril Malečkine žanjice, češ da pes ni hud, da ne stori nikomur nič, in so lahko brez skrbi. Pes je dohitel Karleka, ki je divje zakričal ter od strahu odrevenel. Pes ga je vohal od vseh strani. Otrokove oči so se razširile, male, tresoče se roke je krčil na prsih.

Počasi je lovec zažvižgal: „Flora!“

Pes je pritekel k logarju, ki se je z ženskami vred na ves glas smejal. Karlek pa se je spustil na njivi na kup snopja ter krčevito zaihtel.

Logar si je popravil puško, obšel Klinarjeve žanjice in nato mahnil na breg v Klinarjevo gorico, ki se je na široko razprostirala nad vsem Malekovim gruntom. Tja se Malečka ni rada ozirala; tuja bogatija jo je bodla v oči.

Sama se je omožila na srednji grunt. Dota, ki jo je prinesla k hiši, je bila malenkostna. Od doma ji niso mogli bogve kaj dati; na manjšem gruntu je bila še kopica otrok.

Malekovega Zepa je vzela že zaradi zemlje, zato je ni preveč motilo, če je bil že blizu petdesetih. Sama v sebi, mlada, kakršna je bila, je s svojimi dvajsetimi leti skrivaj računala, da stari ne bo dolgo živel, in bo njej ostal grunt. Možila se bo drugič in vzela mlajšega, sebi enakega.

Zdaj, ko je že čutila tretjega otroka ž njim, so ji te misli počasi izginjale in kopnele. Bili so sicer trenotki, čeprav redki, ko je bila zadovoljna, da je tako, kajti pravili so, da je greh, če čaka na smrt svojega moža. Ponavadi pa je bila nezadovoljna sama s sabo in s polovičarskim življenjem pri starem dedu, posebno v dneh, ko je na pomlad in skozi poletje plalo mlado življenje. Tedaj so se ji zastudili mož in deca, ki jo je imela z njim. Kesala se je, da se je obesila na staro klado, da bo morala, kakor kaže, najboljša leta preživeti s starcem.

Karlek je sčasoma pozabil na psa in solze. Opazoval je Faniko, ki je vlačila snopje, in ji včasi kaj zaklical. Plazil se je po snopju ter nekaj proti poldnevu odracal kraj njive po mehki travi do meje, kjer se je sušilo redko, nepokošeno seno. Vročje je bilo in otrok se je potegnil med orumenele slamnate bilke. Dolgo je brodil med njimi; pšenica mu je segala daleč čez glavo. Trgal je klasje z bilk, nosil v usta zrelo rumenkasto zrnje in ga počasi zvečil. Premotilo ga je sekanje srpov, ki se je oglašalo vedno bliže. Odracal je v smeri proti žanjicam in z rokami odgrinjal pšenico pred sabo. Kmalu je zagledal skozi bilke migljanje pisanih ženskih oblek.

Prijela ga je radost, da bi prestrašil ženske. Stekel je k njim in veselo zakričal: „Mama, mama!“

„Jezusmarija!“ Ženska je preplašena obstala s srpom.

Sekanje je prenehalo. Prva se je zavedela soseda Klinarica.

„Glej ga, glej! Malečkin je! Skrbi pa nima ta ženska za svojo deco. Ali misli, da je otrok kakor njene kokoši, ki se v nemar pasejo po naših njivah? Moj bog, naj bi ga katera vrezala, ko ga ne vidiš iz pšenice, drobiža, pa bi bilo vse narobe. Malečka bi ne bila predobra, da bi rekla, da smo ji ga nalašč.“

„Težko je, ker ga ne vidiš prej, ko ti je pod srpom. Kolikokrat se mi je že pripetilo, da sem podrezala jerebico na gnezd.“

„Jezus, Jezus; veste, da je res. Zgodila bi se lahko nesreča, da bi imel otrok za vse življenje dovolj“, je tarnala ženska. „Malo bi še potegnila s srpom, pa bi mu šla nožica. Takšna otroška kost je kakor pena . . . Saj si mislite?“

Karlek je opazoval tuje ženske obraze in ker ni našel matere med njimi, je zajokal: „Mama, mama!“

Klinarca se je stegnila in zaklicala čez žito:

„He, ti, Malečka! He, pridi si po otroka!“ Prek, čez njivo ji je izkričala, kaj bi se otroku utegnilo pripetiti. „Menim, da jih še nimaš toliko, da ne bi mogla vedeti, kje ti kateri hodi.“

Prijela je Karleka za hlače in ga dvignila visoko nad pšenico, da so ga lahko videle žanjice na Malečkini njivi.

Malečka se je pognala proti Faniki.

„Kako si pazila na deco? Ti nisem rekla, da ga varuj? Deca nemarna! Čakaj, čakaj!“

Malečki je bilo še bolj težko kakor tedaj, ko ji je Klinarca naganjala kokoši, ki so se pasle po Klinarjevem.

„Eh, otrok ti vendar ni napravil nobene škode, saj ni treba vpiti“, se je vmešala teta Pavla. „Karlek, Karlek! Pridi, no, k mami! Fanika, idi ponj!“

Klinarca je spustila otroka na zemljo in Karlek se je obrnil proti tetičinemu glasu. Zabredel je v pšenico in znova zajokal.

„Mama, kje mama?“

Soseda ga je zgrabila za roko, ga dvignila in ga nesla nad žitom. Ko je prišla do meje, je pognala otroka v Malečkino pšenico.

Mati je pritekla vsa zasopla, pregledala otroka ter ga z roko natepla.

„Kam te je vleklo, za božjo voljo? Ali ti nisem pravila, si nisi zapomnil, da moraš biti vedno lepo pri meni, pri svoji mami, da ne smeš nikamor proč. Kaj si le iskal na sosedovem? Ali ne veš, da nas Klinarjevi ne trpe? Fanika, lahko bi bolj pazila na otroka!“

Dekle se je poslej materi izogibalo, da bi je ne dobila v roke.

Ženske so se še dolgo prepirale med sabo. Izmetale so si vse stare grehe, ki so se zgodili že pred leti in zadnji čas med hišami. Grunti so

bili majhni, pa je sosed silil na sosedovo. Ljudje so težko izhajali v življenju, pa so se žrli med sabo.

Karlek je zopet sedel na predpasniku. Nikamor se ni smel ganiti. Mati mu je zapretila, da ga bo zaprla v sobo, kjer bo sam doma. Tega se je Karlek bal.

V solzne oči so mu zašle rese. Drgnil si jih je, da je imel oči okrvavljene. Ob južini mu je mati pustila v kozarcu nekaj pijače.

Dan je bil vroč in soparen, da bi človek poginil.

*

Karlek je bil po navadi prepuščen samemu sebi. Ko so domači odšli na delo in Fanika v šolo, je moral zakleniti vežna vrata in ostati v hiši. Naročili so mu, naj spleza na klop in kriči skozi okno, če bi prišel v bližino nepoznan človek. Iz kočice se ni smel ganiti. Zunaj bi ga lahko vzeli cigani, izkopali mu oči in ga vlačili po svetu, da bi s svojo nesrečo pretresal usmiljena srca ljudi in tako ciganom beračil. Karleku so večkrat pripovedovali, kakšne sirote so takšni otroci, dokler jih ne odreši smrt. Za vselej so izgubili vid. Karlek je zaprl oči. Ne, tako še ni bilo nič, še vedno je čutil svetlobo skozi veke. Če bi bil slep, bi bilo drugače. Bolelo bi. Če bi Karlek želel videti telička, ga ne bi mogel; tudi piškov bi ne mogel uloviti; ničesar bi ne videl in piški bi mu zbežali. Tega si Karlek ni želel, zato je ostajal rajši v hiši.

Medla svetloba je ležala po sobi in pohoštvo, zjutraj so pozabili odgrniti okna. Tudi Karlek jih ni. Kadar je hotel pogledati, kako je zunaj, je samo odmaknil zaveso. Včasih je iskal domače skozi drevje. Bili so po večini na njivah. Ali danes jih ni našel; na zgornji njivi je zrasla koruza, da se ni videlo preko. Le Jurševa z opeko krita streha se je dvigala v ozadju. Bila je že daleč in tam še ni bil Karlek nikoli.

Po vsakdanjih predmetih v sobi je bilo razlito dolgočasje. Nekaj časa je Karlek stikal po sobi, vlačil slamo iz postelje in se igral z njo, odpiral miznico in škrtal z nožem trdi, črni kruh. Bil je lačen. Potem se je pričel tudi sam dolgočasiti. Sedel je na ilovnatih tleh, roke so mu visele ob telesu in prav nič ni vedel, kaj bi še počel.

Stožilo se mu je po domačih, po materi. In še jedel bi rad.

Dan, ki je sijal zunaj, ga je zvalil. Pozabil je na cigane. Zavlekel se je v priklet in podstavil pri vežnih vratih stolec, da je dosegel zapah in ga odrinil. Pokukal je na svetlo. Nikjer žive duše. Vsedel se je na vežni prag in gladil mačko, ki se mu je poskušala prikupiti z navpičnim repom. Solnce je sijalo na Karleka in mačka je predla.

Ali Karlek se je mačke kmalu naveličal, preveč je godla okoli njega; tega ni bil vajen. Mati ga ni nikoli ljubkala, ker ni bilo časa za deco.

Otrok je z obema rokama dvignil grablje, ki so slonele ob zidu, in ko se je mačka hotela vzpeti za grabljami, ker je mislila, da se bo otrok igral z njo, jo je mahnil po gobcu. Mačka je spodvila rep in zbežala na staro jablano. Med vejami je počenila in se lizala po smrčku. Usločila je hrbtenico in opazovala med plašnim mijavkanjem otroka, kakor bi ne mogla verjeti, da jo je udaril. Karleku se je mačka zastudila. Dvignil se je s praga in jo skušal z grabljiščem doseči. Ni zmožel, bila je previsoko. Spenjal se je po drevesu in ji kazal jezik. Pogledal je naokoli, da bi ga kdo ne opazil, ker tega ni smel počenjati. Fanika je pripovedovala, da se tako pači le mestna deca; tudi so katehet v šoli povedali, da je to velik greh. Takim otrokom se godi v življenju vse narobe, nazadnje pa pridejo v pekel. Nekoč se je celó primerilo, da nekdo ni mogel več potegniti jezika nazaj in je potem do smrti hodil z iztegnjenim jezikom okoli. Tega se je Karlek močno bal. Imenitno se mu je zdelo, da se mu ni nič pripetilo, ko je pomolel jezik iz ust.

Mačka se je splazila še više, čepela je visoko na drevesu in gledala po vejah in še višje v nebo, kjer so švigale lastovke. Karlek ni mogel na noben način več do nje; zato jo je pustil.

Na dvorišču so se kopale kokoši v pesku. Nekatere so ležale leno iztegnjene v vročem prahu. Karlek se je po vseh štirih plazil do njih, da bi katero ulovil; bil je še preneroden v nogah, pa se mu ni posrečilo.

Stikal je naprej v kolarnico in se spenjal po ojesu na voz. Na gladkem lesu mu je spodrsnilo. Udaril je z glavo ob kolo, sedel na posmetena tla in zajokal. Bilo je vroče, da se je Karlek potil in je pot curljal po njem; z blatnimi rokami se je mazal po razmočenem obrazu.

Strašno samega se je počutil.

Počasi se je pobral in se zavlekel v listnjak. Plezal je po brani na listje. Iskal je z očmi. Kokoš je vzprhnila in zakokodakala. Nekje je imela gnezdo. Karlek ga je našel; v njem so bila jajca. Najdebelejše je vzela v roke, ga nekaj časa držal in opazoval, kako je lepo okroglo; nazadnje ga je pognal na tla, kjer se je razbilo in se je rumenjak razlezel iz lupine. To je otroka poživilo. Segel je še po enem in še po enem in obe vrgel na tla, da sta se razbili.

Nato je šel na delo. Pri svinjaku je našel počeno lončeno posodo. Oči so se mu zaiskrile. S smetmi vred je zajel razbita jajca, pometal največje lupine proč, zanesel vse skupaj na podsek pred kočjo in tam na solncu z roko mešal po posodi. To mu je ugajalo, ker so delali tako tudi veliki; tako je mama mešala.

Ker je bilo vroče in so mu dolgi lasje silili v oči, se je brisal in popravljal z roko in se ves pomazal. Sčasoma se ga je začela lotevati utru-

jenost. Umazana, rumenkasta zmes ga ni več privlačevala. Obrnil se je od solnca, se naslonil z glavo na zid in zadremal.

Takšnega ga je našla Malečka, ko se je vrnila z njive.

„Glej, glej!“ Dvignila je lonec, da bi v rokah pretehtala škodo. „Kakšen je. Ves z jajci pomazan.“ Pokazala je lonec Zepu. Ti grdež ti, majhen, nemaren!“

Dvignila je otroku krilce in ga natepla po goli. Karlek se je prebudil in zavpil.

„Ti bom pokazala, da nam boš jajca doma razbijal. Človek se peha na njivi, ti pa doma škodo delaš!“

Zepo je odložil polne krplice trave za živino.

„Nikar preveč ne vpij! Pazi, da te ne bom še jaz!“

Malečka je zavlekla otroka k studencu. Potisnila mu je glavo pod curek in mu kraspala strnjeno sluz z las in z obraza. Otroka je bolelo, da je kričal in z nogo ril v pesek. — —

Proti jeseni se je pričela okolica za Karleka širiti.

Graščinska zemlja onkraj potoka je oživela. Bila je polna kočarskih in viničarskih otrok, ki so prignali na svoje kose najete zemlje živino in zdaj pasli kar povprek. Šolarji so kričali vso večerko, da se je veselo kričanje razlegalo vsak dan do tihe Malekove kočice.

Karlek je stal pod sadnim drevjem pred hišo in s široko odprtimi očmi gledal za pastirji. Široki travnik in živina na njem sta ga mikala. Prignali so celó konje, ki jih je Karlek spoštljivo občudoval; bilo jih je malo, imeli so jih le premožni kmetje in graščinski. Najbolj so se mu pa oči pasle na ognju; bel, stebrast dim se je dvigal in pastirji so skakali čezenj.

Karlek se je dostikrat na skrivaj, da domači niso opazili, zavlekel ob grmovju ter od blizu prežal na početje pastirjev. K njim se ni drznil, že zaradi domačih ne, in ker so bili vsi večji. Takih se je Karlek vedno ogibal; veliki so ga kregali in pretepali.

Pri ognju je sedel fant z visoko podvihanimi rokavi in s koničastim klobukom kakor kopica ter igral na ustno harmoniko. Fant se je videl Karleku zelo pameten, ker je znal igrati. Kaj podobnega bi Karlek ne zmožel.

Fant je doigral in neko dekle, očitno je bila šolarica, se je postavila pred muzikanta in ga vprašala:

„Kje si jo dobil, harmoniko?“

„Od strica“, je zinil malomarno pastir.

„Kaj ti dam zanjo?“

„A?“ se je zasmel. „Misliš, da so naprodaj?“

Zdaj je dekle molčalo in ga samo gledalo, njega in harmoniko.

„Kje pa jo je stric kupil?“ Majhen otrok, nič večji od Karleka, ki še najbrže ni hodil v šolo, se je zazijal v fanta.

„Veš, da mu stric tega ni povedal. Kupil mu je harmoniko, pa konec“, je poskušal drugi braniti.

Harmonikarju se je najbrž zdelo prežaljivo, da bi mlajši govoril zanj.

„Kje naj jih kupi? Aj, ste čudni, da sprašujete! Veste, da ne pri peku in tudi pri kovaču ne!“

Vsa gruča otrok se je zagnala v smeh in tudi fant se je smejal; saj so se smejali še tisti, ki so narobe spraševali. Potem je fant nadaljeval. „Harmonika se kupi v mestu. Tam, kjer kupujemo zvezke, jih tudi prodajajo. Samo, da so drage. Za deco, kakor si ti, Kolmečev, niso!“

Znova so se smejali, ali tokrat brez Kolmečevega.

Karlek je doumel. Kdor hoče harmoniko, mora biti velik, imeti mora strica ali pa dosti denarja. Strica je Karlek imel. Pravili so mu stric Juža in pozimi je klal pri njih svinjo. Ali s stricem Južem je bil križ; on ni nikdar ničesar prinesel, pač pa se je rad norčeval zaradi njegovega dekličjega krila.

„Fant si, grunt boš dobil, ko bo oče umrl, pa še nosiš kijkljo! Da te le sram ni!“

Strašno prezirljivo je pogledal in se nato debelo zakrohotal. Le mati je ostala resna.

„Ko bo Karlek bolj priden, mu bomo kupili hlače!“

Dà, Karlek bi nebeški rad imel harmoniko in hlače. Če bi jih imel, bi šel na pašnik k pastirjem in bi jim zaigral lepo kakor oni fant. Gruča otrok bi se zbrala okoli njega in ga gledala. Karlek bi končal. Tedaj bi ga vpračalo celó kakšno dekle, kje je dobil harmoniko. Tja v en dan bi ji odgovoril, da od strica. Sploh bi govoril z vsemi tako kakor z otroci. Za nič na svetu bi ne hotel prodati harmonike.

Spomnil se je, da bi jo Fanika na vsak način hotela imeti; saj mu vzame vse iz rok, kar Karlek dobi. Dà, to je bilo nerodno vprašanje. No, pa če bi imel harmoniko, bi ji jo že včasi posodil; samo da bi ji zabičal, da mora paziti nanjo, kakor je za vsako stvar prigovarjal oče Karleku. Ali še Faniki je ne bi vedno posodil. Zato ne, ker mu je rekla „Pubo“, ga tepla in smešila pred šolarji, ko so šli mimo hrama. Nekoč jim je celó povedala, da nosi Karlek za njo njene kijklje. Otroci so se tedaj smejali in Karlek je vedel, da je to sramota zanj.

Zbežal je od Fanike in od otrok, kje na samem se je jezil na sestro, pa še nase, ker je bil včasi tako neumen, da si je želel, biti Fanika. V takih trenutkih bi ne hotel za nič na svetu kaj podobnega in že misel sama se mu je zagabila.

Edini, ki je govoril s Karlekom kakor z vélikim, je bil Vilčnikov Jaka. Bil je visok in star berač z osivelo brado. Kadar je prišel k Malekovim, so mu dali v roke sekiro. Vilčnikov Jaka je odšel na natol ter nasekal visok kup drv.

Karlek je sedel daleč proč pod hruško in ga opazoval. Bil je nov človek pri hiši. Berač je zamahnil s sekiro po polenu, da se je sekira zasekala vanj, dvignil drugič sekiro in poleno ter z vsem zopet zamahnil po podstavljenem štoru.

Ko se mu je poleno razklalo, je zagledal Karleka.

„Ha, ha!“ se je široko nasmejal, da so se mu ustnice močno razpotegnile. „Pa je le šlo. Mora, saj ga ne drži hudič skupaj.“ Oddehnil se je. „Karlek, povem ti, da ne boš nikoli razklal toliko štorov kakor sem jih jaz.“ Znova se je zasmejal in odložil sekiro.

„Le nikar se me ne boj, Karlek! Pridi bliže. Vsedi se tja na drva, pa si bova kaj povedala.“

Otrok se mu je smehljal in prišel bliže.

„Tako, no! Saj nisem tako strašen, kakor sem videti. Kosmat sem, kosmat. Ali ne misli si, Karlek, da sem hudoben; siromak sem, nimam, da bi si kupil britvo.“

Ogledal si je otroka.

„Otrok si še, Karlek! Niti živeti še nisi začel. Tudi jaz, si mislim včasi, sem bil nekoč tak otrok! Meniš, da se kaj spominjam? Prav nič! Kakor da je kdo z nožem odrezal tiste dneve za mano. Ni jih več, in konec!

Bog ne daj, da bi se ti godilo kedaj tako navzkriž kakor meni. Tepli so me, dokler nisem zrasel, in so se me začeli bati. Kako so me pretepali! Kakor psa v cerkvi. Vsem sem bil v napoto. Svoj križ nosim že od tedaj, ko sem sploh kje nastal; no, kako bi ti povedal, da bi me razumel. Veš, na svet bi ne smel priti. Pozneje me je življenje teplo. To se pravi, da te ne bijejo več v obraz, niti ne gre nihče s palico nad te, ali tepen si vendarle. Karlek, le verjemi: ljudje so zviti in vedo dobro, kako se pride človeku do živega. Ti me seve samo na široko gledaš! Vidiš, dobro vem: vsi takšni majhni ljudje široko gledajo. Vsega življenja še niso videli.

Karlek, star sem že, pa ti rečem, da življenje ni bog ve kaj; posebno za nas ne, ki nas vse življenje tepejo. Nikar se ne sramuj in ne povešaj oči! Dobro sem videl, kako si se zadnjič, ko sem se privlekel k vam, skrtil zajokan pred mano. Malo prej je nekdo kričal pri koči. Kaj boš, Karlek! Dobro vem: tebe so topli! Pri vseh kočah delajo tako. Povesod, kjer so mladi ljudje, jih pretepajo. Križem hodim, pa še nisem našel nikjer kraja, kjer ne bi pretepali. Zato se, Karlek, nič nikar ne sramuj pred mano! Vse vas je sram, če ste tepeni. Samo enega poznam, ki se ni jokal, če so

ga pretepali. Tega nikar ne delaj, Karlek, nikar. Žalostno se je zgodilo s fantom, žalostno!“

Vilčnikov Jaka je prenehal in se zamislil, da je Karlek začutil njegovo žalost.

„Kako se je zgodilo, stric Jaka?“

Karlek bi silno rad zvedel zgodbo o fantu, ki se ni jokal, če so ga topli. Karlek se je že večkrat jokal, če so se mu le pogrozili. Jok je bil njegovo edino orožje.

„Če se ni jokal, so ga še bolj pretepali!“ je dejal berač.

Karlek se je vprašujoče zazrl v beračev obraz. Dà, to je bilo zanimivo, to, o pretepanju. Zato se je Karlek s stricem Jakom tako rad razgovarjal. Stric Jaka je znal tako pripovedovati o tepenju, da je otroka živo zanimalo; z beračem sta se dobro razumela.

„Žalostno, Karlek, se je zgodilo s tistim fantom! Hiši so rekli, da je Šmigočeva, otroku pa je bilo ime Nantek. Tega siromaka so tako pretepali, da je bilo že preveč in se ni mogel več jokati. Dostikrat sem že razlagal ljudem, da to ne gre, pa so se mi posmehovali in me nazadnje proglasili za norca. Beračeva beseda je toliko vredna kakor lanski sneg. Tem nesrečnim otrokom sem pomagal, kjer sem le mogel. Če sem zaslišal pri kateri koči vpitje, sem zavil tja. Večkrat se mi je posrečilo, da sem premotil ljudi in rešil deco. Ni mi bilo hudo, če se je njihova jeza zlila name, berač je povsod odveč, samo pri delu ne. Meni se je pa le dobro zdelo, če so pustili otroka pri miru.

Ali kaj, namenil sem se pripovedovati o Nanteku! Bojim se, da ne bi koga preveč topli, potem bi se lahko zgodilo z njim kakor z Nantekom. Njegov oče je bil pijanec; to se pravi, da ni ravno divje pil, da bi mu šla koča po grlu, ne, napil se je le za vsake večje svetce in če ga je kedaj kaj razjezilo ali pa iz dolgega časa. Tedaj je z ljudmi vedno križ. Nobe-nega poštenega dela se ne morejo oprijeti, pa hodijo nasajeni okoli. Takih ljudi, Karlek, se je dobro ogibati, in takšen je bil Nantekov oče.

Siromak, Nantek!

Dosti sem razmišljal o njegovem žalostnem življenju, da je prišlo tako daleč. Človek je prav tako kakor grozd. Izprešaš ga, pozneje ne moreš nič več iztisniti iz njega. Tako je bilo z Nantekom: izjokal se je, sirota! Nantek se torej ni mogel več jokati. Samo zobe je stiskal in molčal, strašno molčal. Križani nas varuj tega molčanja! Pravim, da bo najbolj grozno, če bi ljudje začeli molčati. Govoriš s takim človekom in te je strah pred njim: prav nič ne veš, kaj se v njem kuha. Križem svet hodim in rečem ti, da je danes vedno več takih ljudi. Hudo bo, če se bo izlilo, kar se nabira v njih. Strašna in težka bolezen je to, in Križani nas je varuj!

Nikar se ne boj, Karlek! Ti nisi takšen in Bog ne daj, da bi kedaj bil. Nanteka so topli, Nantek se je potegnil vase, skrčil je roke v pesti in ni dal več glasu od sebe. Menda se je oče tega na skrivaj prestrašil, pa ga je pretepal odslej še samo zato, da bi fant vendar zajokal, samo malo zajokal ali iztisnil vsaj malo glasu. Pa ni! Stari ga je nato pretepal še naprej ob vsaki priliki, že iz naslade in nekaj tudi zato, ker se je Nantek na slabo obrnil. Otrok je dorasel, z njim je zrasla tista strašna bolezen. Postal je prava šiba za starše in ves kraj. Rezal je mlada sadna drevesca, mučil živino ter naredil ljudem vse narobe. Ljudje so se izpraševali, kaj tiči v tem otroku, kako se je izlegel na nesrečo vsem? Nihče razen mene ni vedel, da je bilo krivo pretepanje. Niso mi verjeli, če sem jim pravil. Ta je pa beračeva, so rekli. Nantek pa je zrasel in pretepal starše, da mu je mati od joka umrla. Pil je in se klal s fanti. Za dekleta se ni brigal. Menda je sam dobro vedel, da je grd človek in bi ga ne marale. Ali bil je sirota; vem, da je bilo tako žalostno v njem, da bi se človek razjokal, če bi mu videl v srce.

Nazadnje so ga potegnili k vojakom. Tam je kaplarju zdrobil lobanjo. Tako je obdeloval kaplarja, da so ga komaj odtrgali. Huda jeza je gorela v njem in hudo so morali delati z njim, hudo; saj tako hudoben zopet ni bil, da bi ubijal ljudi. Ali jaz ga razumem: tako življenje je imel, da na koncu res ni mogel nikamor drugam, kakor da si je poiskal izhod in je nekoga ubil.

Obesili so ga. Že zato, da so pokazali drugim, kako konča tak človek. Križani nas varuj tega!“

Vilčnikov Jaka se je razgrel v pripovedovanju, da se je moral obri-sati z velikim rdečim robcem. Brisal se je dolgo in važno.

Karlek je nekaj časa nemo opazoval beračevo raztrgano suknjo in ga strastno vprašal:

„Zakaj je Nantek druge pretepal? Ali ni vedel, da boli?“

Vilčnikov Jaka ga je pogledal, kakor da ga šele sedaj dobro vidi.

„Karlek, ti si še majhen in se le joči, če te tepejo. Nantek ni mogel drugače, kakor da je druge pretepal. Drugače ne bi mogel živeti!“

Zamislil se je nekam preko polja, ki je čakalo na delo, in pristavil:

„Deco tepsti, je zelo noro. Deca ne more biti kriva, če jo žene življenje, da dela, kar se ljudem ne zdi prav. Pa tudi pameti nima takšne. Saj je kakor živina; pamet ji šele pozneje zraste. — Ali kaj?“ Jaka je zamahnil z roko. „Ljudje so živina, ker imajo hudičevo življenje!“

Tako čudovito kakor Vilčnikov Jaka, ni znal pripovedovati Karleku nihče. Vilčnikov Jaka je govoril o otrocih, da so mali ljudje, in govoril je s Karlekom kakor z velikim. Pripovedoval mu je o skrbih, ki so se Karleka živo tikale.